

MARIUS - VALERIU I. GRECU

**CÂTEVA PROBLEME DE FONETICĂ
ȘI FONOLOGIE. ASPECTE
METODOLOGICE ALE PREDĂRII**

Ediție revăzută

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2012**

Referenți științifici:

Conf.univ.dr. CONSTANTIN MANEA

Conf.univ.dr. CARMEN NICOLESCU

Prof.gr.I. MARIA ȘT. GRECU

Copyright © 2012 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRECU, MARIUS-VALERIU

Câteva probleme de fonetică și fonologie : aspecte metodologice ale predării / Marius-Valeriu I. Grecu. - Ed. rev. - Craiova : Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0568-8

81

Apărut: 2012

TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA

Str. Brestei, nr. 156A, Craiova, Dolj, România

Tel.: +40 251 598054

Tipărit în România

Prefață

A descrie într-un spațiu restrâns problemele de fonetică și fonologie românească, precum și metodologia transmiterii cunoștințelor, pare o idee temerară, de aceea ne-am asumat riscul de a selecta câteva idei pertinente, formulate de lingviști români de prestigiu, și a le înfățișa cât mai simplu, încercând suscitarea atenției cititorului avizat asupra acestui segment științific al lingvisticii românești.

*Interesul pentru originea celor două foneme vocalice centrale **ă** și **î** a iscat păreri diferite: de a le considera ca sunete de substrat, vocala **ă** existând și în limba albaneză -dar nu și **î**, și până la invocarea influenței slave, când, după intensificarea contactului lingvistic româno-slav, aceste foneme au devenit organice în fonetismul românesc.*

Faptul că nu există texte scrise în românește pentru etapa cea mai veche a dezvoltării limbii române, a dus la apariția unor afirmații care, în ultimă instanță, unele dintre ele ating istoria, nu limba românilor.

În general, sunt recunoscute transformările fonetice în cuvintele moștenite din limba latină și inovațiile din limba română, fapte care i-au conferit limbii noastre un loc aparte între limbile romanice, relevante de Sextil Pușcariu.

În ce privește metodologia transmiterii cunoștințelor de fonetică elevilor de gimnaziu, am exprimat un punct de vedere, în consens cu lucrările de metodică viabile (în opinia noastră), insistând asupra înțelegerii relației dintre fonem și literă.

Tematica problemelor de fonetică și fonologie și gruparea în 4 subiecte nu este obligatorie, stabilirea acesteia urmând a se face în funcție de cerințele momentului.

În concluzie, lucrarea nu se impune prin originalitate, ci prin relevarea unor teze lingvistice în probleme de fonetică și fonologie românească elaborate de prestigioși lingviști români (Bogdan Petriceicu Hasdeu, Ovid Densusianu, Alexandru Philippide, Tache Papahagi, Sextil Pușcariu, Alexandru Rosetti, Ion Coteanu, Dimitrie Macrea, Emil Petrovici, Florica Dimitrescu-Niculescu, Emanuel Vasiliu, Al. Lăzărescu, Andrei Avram ș.a.), iar bibliografia lucrării, sperăm noi, poate constitui un ghid pentru cei interesați să aprofundeze cunoștințele în acest domeniu științific, ea adresându-se cititorilor cultivați care nu sunt însă lingviști.

Pitești, 2012.

Marius-Valeriu Grecu

ARGUMENT

În conturarea spiritualității, atât sub aspectul creării de noi valori, cât și al influenței și rolului ei în procesul de formare a personalității umane, o contribuție deosebit de importantă o aduce și limba română.

Cunoașterea comorilor limbii și literaturii române de către fiecare cetățean al României este o datorie patriotică, iar școlii îi revine sarcina de onoare de a le face cunoscute elevilor.

Predarea limbii române în învățământul primar, gimnazial și liceal constituie un instrument fundamental de însușire a mijloacelor de expresie, "care sunt întrebuințate în mod normal și admise de toți ca bune"¹.

În cadrul procesului de învățământ, ca obiect de studiu, limba română se situează pe primul loc, fiind limbă națională, limbă de stat, limba întregului popor, ea este acel instrument care îi ajută pe cetățenii patriei noastre să exprime, prin vorbire sau în scris, ideile, cunoștințele și sentimentele, să stabilească între ei relații multiple.

În planul gândirii, limba română are rolul de formare intelectuală și de definire a personalității umane, de aceea stăpânirea normelor de exprimare și de scriere corecte constituie un act de cultură națională și patriotic.

¹ Pușcariu, Sextil, *Limba română, I*, Editura Minerva, București, 1976, p. 5.

Totodată, în cadrul procesului instructiv-educativ, limba română are rolul determinant în activitatea de însușire și conștientizare a cunoștințelor predate la toate obiectele de învățământ, deoarece limba are funcțiunea de a exprima gândirea și de a comunica ideile.

Mai mult, însușirea corectă și conștientă a limbii române se impune și datorită faptului că „este astăzi singura descendentă a latinei în sud-estul Europei. ...Deși izolată de romanitatea occidentală, timp de peste 15 secole, limba română și-a păstrat caracterul esențial latin. Această existență îndelungată de limbă latină, în mijlocul unor limbi și popoare de alte origini, a fost caracterizată de istoricul francez Ferdinand Lot ca “o enigmă și un miracol”².

Grija pentru exprimarea corectă se manifestă, în cadrul procesului de instruire și educare, începând cu grădinița, dar învățarea vorbirii și a scrierii corecte în limba română se realizează în școală, prin studiul sistematic al noțiunilor de fonetică, vocabular și de gramatică pe o perioadă de 8-12 ani de studiu.

Dacă în ciclul primar, elevii sunt înarmați cu deprinderi de exprimare corectă și se asigură o percepere conștientă a fenomenelor de limbă, în ciclul gimnazial și liceal, conținutul științific al cunoștințelor de limba română se realizează printr-o mai strânsă legătură dintre cunoștințele teoretice și deprinderile practice, urmărindu-se dezvoltarea gândirii logice, deprinderea elevilor cu o exprimare corectă, prin exerciții care

² Macrea, D., *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 7.

dezvoltă gândirea (stimularea activității creatoare, dezvoltarea atenției, a memoriei și a interesului pentru studii).

Procesul de însușire a cunoștințelor de gramatică se face treptat, în decursul anilor, într-un sistem încheșat, plecându-se de la observarea fenomenelor de limbă, de la particular la general, folosindu-se calea inductivă, iar pentru sistematizarea și consolidarea cunoștințelor de gramatică folosim calea deductivă: de la general la particular, de la noțiuni-definiții la aplicarea fenomenelor de limbă, la practică, obiectivul fiind formarea de priceperi și deprinderi de folosire corectă a limbii în comunicarea orală și scrisă a elevilor. Desigur că acest obiectiv este avut în vedere de toți slujitorii școlii, iar la realizarea lui participă și mijloacele mass-media.

Predarea concentrică a cunoștințelor de limbă „nu exclude sistematizarea cunoștințelor, raportarea fiecărei noțiuni și reguli la sistemul general al limbii române”³.

Dacă în ciclul primar, regulile de punctuație și de ortografie încep cu problemele privind scrierea cu *literă mare* la începutul propoziției și *punctul* la sfârșitul acesteia, continuându-se cu familiarizarea și utilizarea *semnului întrebării* și al *exclamării*, a *virgulei* și a *cratimei (liniuța de unire)*, a *liniei de dialog* și a *ghilimelelor*, a *celor două puncte* și a *punctelor de suspensie*, începând cu clasa a V-a, elevii învață gradual, organizat, sistemul limbii, prin însușirea diferențiată a cunoștințelor de fonetică, de ortografie și de punctuație,

³ Chiosa, Clara-Georgeta, *Metodica predării limbii și literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p. 16.

dar în relații reciproce cu cunoștințele de morfologie, sintaxă și vocabular, urmărindu-se caracterul științific al cunoștințelor teoretice de limbă și al regulilor ortografice și de ortoepie care să asigure, prin latura practic-aplicativă, realizarea scopului fundamental al studiului limbii române în școală – *cultivarea exprimării elevilor în scris sau în vorbire*.

Învățarea normelor ortoepice și ortografice este posibilă numai printr-un studiu aprofundat și conștientizat al *foneticii*, care dă posibilitatea elevilor să sesizeze legătura dintre scriere și pronunțare, să-și însușească normele fundamentale ale pronunțării literare și să înțeleagă rolul deosebit pe care îl are limba vorbită în relațiile sociale, ca mijloc de comunicare între oameni.

Totodată, însușirea temeinică a foneticii ajută pe elevi la învățarea limbilor străine, întrucât posedă cunoștințe privitoare la folosirea anumitor noțiuni din terminologia fonetică, înțeleg modul de pronunțare corectă a cuvintelor și au deprinderi de folosire a dicționarelor.

În același timp, elevii sesizează faptul că limba română folosește un anumit număr de foneme, dar acesta variază de la o limbă la alta, iar cuvintele nu sunt altceva decât combinații de foneme, „De aceea în diferitele cuvinte regăsim mereu aceleași foneme, dar grupate totdeauna altfel”⁴.

Notă: Facem mențiunea că toate sublinierile din cuprinsul lucrării ne aparțin, de aceea nu le vom mai stipula prin *s.n.*,

⁴ *Gramatica limbii române, vol. I*, Editura Academiei, București, 1954, p. 55 (GLR^I/I - sigla).

Desigur că numai printr-o minuțioasă organizare și prezentare teoretic-aplicativă a problemelor de fonetică, implicate în însușirea normelor ortografice și ortoepice, profesorul de limba română va reuși să instruiască pe elevi în sensul utilizării, în scriere și în vorbire, a limbii literare, deoarece „Din moment ce avem o limbă literară, în general bine fixată, cu regulile ei ortoepice, ... este logic să ne conducem în scris după această limbă literară, așa cum trebuie să ne conducem după ea și atunci când vorbim”⁵.

Pentru a realiza acest deziderat, noțiunile de *fonetică* (și *fonologie*) trebuie să constituie suportul esențial în înțelegerea fenomenelor gramaticale, avându-se în vedere și faptul că în limba română „în general inventarul fonologic este constant de multă vreme, dar s-a obținut în multe privințe o mai bună valorificare a lui, prin folosirea completă a posibilităților, în special a celor privitoare la vocale. Cele mai notabile modificări sunt renunțarea, în cuvintele noi, la corelația de timbru și la alternanțele vocalice, adesea legate de ea”⁶.

Numai printr-o stăpânire a inventarului fonetic al limbii române se pot însuși regulile de scriere și vorbire corecte, motiv pentru care considerăm plauzibilă afirmația lui Emil Petrovici, referitoare la importanța care trebuie să i se asigure ortofoniei: „Pentru cine vrea să scrie în limba sa maternă, problema care se pune este de a ști cum se scrie corect cutare sau cutare formă

⁵ Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, Editura Ministerul Învățământului, 1954, p. 219.

⁶ Graur, acad. Al., *Tendințele actuale ale limbii române*, Editura Științifică, București, 1968, p. 52.

pronunțată în cutare sau cutare fel - bineînțeles în mod corect. Se pleacă, deci, de la ortofonie pentru a ajunge la ortografie”⁷.

Având în vedere organizarea internă a fenomenului lingvistic și procesul continuu de însușire a limbii române, profesorul trebuie să contribuie, prin urmărirea și îmbinarea caracterului normativ și descriptiv al cunoștințelor de limba română, la cunoașterea de către elevi a sistemului limbii, la îmbogățirea limbajului acestora cu noi resurse de expresie și la sesizarea raporturilor dintre norma standard și celelalte variante de realizare a limbii - ca sistem al comunității lingvistice românești⁸.

De aceea, prin stipularea problemelor teoretico-practic-aplicative de fonetică, implicate în însușirea ortografiei și a ortoepiei actuale, îmbinate în practica noastră școlară, ne-am străduit să relevăm modul de asigurare a cadrului științific și căile și mijloacele folosite pentru însușirea conștientă și stăpânirea exprimării și scrierii corecte de către elevi.

Dacă modern în predare înseamnă răspunsul adecvat la comanda socială a vremii, tot ceea ce poate reduce diferența dintre recunoaștere și reproducere, tot ceea ce contribuie la realizarea sarcinilor învățământului nostru, a obiectivelor formulate prin programele școlare, atunci, în predarea limbii române - văzută ca un sistem

⁷ Petrovici, E., *Probleme de ortografiere și ortoepie ale limbii române, în Cursuri de vară și colloqui științifice*, Sinaia, Univ. București, 1965, p.1.

⁸ Pentru detalii: Chiosa, Clara-Georgeta, *Baze lingvistice pentru teoria și practica predării limbii române*, 1971, p. 214-220.